Tüskés Gábor

Bárdosi Németh János egyik Babits-versének kéziratáról



Bárdosi Németh János, Pécs, 1960 nyarán
(Tüskés Tibor felvétele)

Tüskés Tibor özvegye, dr. Nagy Anna 2026 nyarán átadta nekem 2009-ben elhunyt férje és az író első felesége, Tüskés Tiborné közös könyvtárának általa megőrzött részét. Ezzel lehetőség nyílt a könyvtár Tüskés Tiborné hagyatékából 2020-ban örökléssel hozzám jutott része és az újonnan megkapott rész együttes elhelyezésére. A most átadott mintegy 5–600 kötet első áttekintése és rendezése közben felfigyeltem egy néhány lapos könyvtöredékre és a töredék egyik üres lapján Bárdosi Németh János saját kezűleg leírt és aláírt, *„Babits"* című, „Ezüst csőréből élő dal csorog" kezdősorú hommage-versének kéziratára. A töredék Pók Lajos 1967-ben megjelent Babits-pályaképének[1] a 209. laptól a könyv hátsó borítójáig terjedő részét tartalmazza, a verskézirat Babits Mihály műveinek jegyzéke és a könyvet illusztráló fényképek készítőinek felsorolása között, a számozatlan 218. lapon található.

A vers szövege nem azonos a költő *Nyugtalan madarak* című, 1978-ban a Magvető kiadónál megjelent kötetében olvasható, ugyancsak *„Babits"* című, „A beteg klapanciák s forgó csontok" kezdősorú verssel, de minimális központozásbeli és ortográfiai eltéréstől eltekintve szó szerint megegyezik Bárdosi Németh János *Befogadás* című, 1981-ben a Magvető Kiadónál megjelent posztumusz kötete „Hatalmas szavak" című ciklusában és *Magyar Múzsa* című, 1982-ben a Szépirodalmi Kiadónál megjelent posztumusz kötete „Arcképek" ciklusában közölt, *„Tisztelet Babitsnak"* című versének szövegével.[2] Az utóbbi kötetben a verssel szemközti oldalon a költő 1978-as kötetében már megjelent, *„Babits"* című

[1] Pók Lajos, Babits Mihály alkotásai és vallomásai tükrében, Budapest, Szépirodalmi, 1967 (Arcok és vallomások).
[2] Bárdosi Németh János, Befogadás, Budapest, Magvető, 1981, 37; Uő., Magyar Múzsa, Budapest, Szépirodalmi, 1982, 18.

verse olvasható. A kéziratban a vers szövege alatt és az autográf aláírás fölött a vers keletkezésének helyére és idejére utaló, saját kezű datálás áll: „Pécs, 1952". Azt, hogy ez a vers 1952-ben íródott, a *Magyar Múzsa* című kötet tartalomjegyzékében közölt zárójeles évszám is megerősíti, és innen tudható az is, hogy a „*Babits*" címen ide is felvett másik vers 1974-ben született. A két vers önmagában is jelzi Bárdosi Németh kivételes elkötelezettségét Babits költészete mellett; három portré-verssel egyedül Ady, kettő-kettővel Arany János, Berzsenyi, Csokonai, Krúdy Gyula és József Attila szerepel még a kötetben.

Pók Lajos Babits-könyvének terjedelmesebb, a 209. lapot megelőző része nem található meg Tüskés Tibor könyvtárának hozzám került darabjai között, így nem eldönthető, eredetileg kinek a tulajdonában volt a példány, amelyből a töredék származik. Nem tudni pontosan, Bárdosi Németh János mikor és miért másolta be a vers szövegét a könyv üres lapjára, és hogy a könyv vagy annak töredéke mikor és hogyan jutott Tüskés Tibor tulajdonába.

A „miért másolta be" kérdésre adandó válasz keresésében érdemes figyelembe venni, hogy Pók Lajos könyvének utolsó részében, a 199–209. lapon „Babitsról írták" címmel szemelvényes válogatást közölt Babitscsal kapcsolatos prózai írásokból, de az 1943 és 1959 közötti időből egyetlen szemelvény sem található az összeállításban. Ez nem véletlen: jól ismert, hogy az 1949-et követő évtizedben Babits nevét és életművét a „nem kívánatos" kategóriába sorolta az irodalompolitika. A kézirat tanúsítja, Bárdosi Németh János akkor írt emlékverset Babitsról, amikor hallgatni illett róla. Nem lehet véletlen az sem, hogy az 1952-ben írt verset a költő nem vette fel az 1966 és 1978 között megjelent négy verseskötetének egyikébe sem,[3] és közel harminc éven át őrizte kéziratban, mielőtt elhatározta a közreadását. A verscím módosításának oka feltehetően az volt, hogy mivel az 1978-as kötetben már megjelent az 1974-ben írt „*Babits*" című vers, a címazonosság elkerülése érdekében a költő utólag megváltoztatta a korábbi vers címét a tervezett kötet számára.

A kérdésre, hogy miért jutott a könyv vagy annak töredéke a verskézirattal Tüskés Tiborhoz, könnyebb válaszolni. Bárdosi Németh János és Tüskés Tibor az irodalom szeretetén és szolgálatán alapuló együttműködése és baráti kapcsolata csak részben ismert, külön fejezetét alkotja a 20. századi magyar irodalom történetének. *Az exponált idő* című könyvének Bárdosi Németh Jánosra emlékező fejezetében Tüskés részletesen le-

[3] Bárdosi Németh János, Vacsoracsillag, Pécs, Jelenkor – Magvető, 1966; Uő., Fehér pille, Budapest, Magvető, 1972; Uő., A lélek lángjai, Budapest, Magvető, 1974; Uő., Nyugtalan madarak, Budapest, Magvető, 1978.

írta, hogy Babits Mihály általa kezdeményezett pécsi emléktáblájának 1956. május 20-án történt avatásán fogott kezet először Bárdosi Németh Jánossal, és ugyanitt közölte az eseményen való részvételüket tanúsító fényképet.[4] Ezt követően Bárdosi Németh kritikákat írt Tüskés Tibor első könyveiről,[5] és Tüskés rendszeresen adott közre bírálatot Bárdosi Németh versesköteteiről.[6] 1960 nyarán és őszén Tüskés Tibor több fényképfelvételt készített a költőről a pécsi Dóm-téren.[7] 1966-ban bevezette pécsi szerzői estjét,[8] hetvenedik születésnapján írással köszöntötte.[9] 1972-ben külön tanulmányban mutatta be és értékelte addigi életművét, szerkesztői és irodalomszervező munkásságát.[10] A költő 1981 márciusában bekövetkezett halálát követően nekrológban búcsúztatta,[11] 1994-ben kötetet állított össze a hagyatékban fennmaradt két kéziratos versgyűjtemény anyagából,[12] születésének századik évfordulóján megemlékezett róla.[13] A 2000-es évek elején a pécsi íróportrék sorozatában megrajzolta az arcképét,[14] majd amikor antológiát állított össze a Bárdosi Németh közreműködésével Várkonyi Nándor által szerkesztett Sorsunk című folyóiratban megjelent írásokból, a költő több versét felvette a gyűjteménybe.[15]

A szoros szakmai együttműködést és baráti kapcsolatot tanúsítják Bárdosi Németh János kéziratos dedikációi a Tüskés Tibor és Tüskés Tiborné könyvtárából fennmaradt kötetekben. Együtt tekintve a két

---

[4] Tüskés Tibor, Az exponált idő, Pécs, Pro Pannonia Kiadó Alapítvány, 2000, 14–18.

[5] Egy részüket kötetben lásd, Bárdosi Németh János, Utak és útitársak, Szombathely, Szombathely város Tanácsa V. B., 1975, 393–396, 416–419.

[6] Mindezek felsorolását lásd, Tüskés Tibor válogatott bibliográfia, összeáll. Tüskés Anna, Budapest, Reciti, 2018. Lásd továbbá, Bárdosi Németh János bibliográfia, összeáll. Bertók László, Pécs, Pécsi Városi Könyvtár, 1989. A két bibliográfia névmutatójában az egyik legtöbb tételszám Bárdosi Németh János, illetőleg Tüskés Tibor nevéhez kapcsolódik.

[7] A fekete-fehér fényképek negatívjai a Tüskés család tulajdonában találhatók.

[8] (H.) „Ne féltsétek a költőt, társatok ő…" Bárdosi Németh János szerzői estje, Dunántúli Napló, 1966. okt. 11., 2.

[9] Tüskés Tibor, Bárdosi Németh János hetvenéves, Élet és Irodalom, 1972. márc. 4., 2.

[10] Tüskés Tibor, „Helyet a kórus padjaiban". Arcképvázlat Bárdosi Németh Jánosról, Jelenkor, (1972), 3, 245–252; kötetben: Uő., Pannóniai változatok, Budapest, Szépirodalmi, 1977, 28–46.

[11] Tüskés Tibor, A szolgálat és a szeretet költője. Emlékezés Bárdosi Németh Jánosra, Dunántúli Napló, 1981. márc. 15., 9.

[12] Bárdosi Németh János, Lélek és tenger. Hátrahagyott versek, szerk., utószó Tüskés Tibor, Pécs, Baranya Megyei Könyvtár, 1994 (Pannonia Könyvek). Vö. Oláh János, Lélek és tenger, Módszertani Közlemények 39)1999), 3, 140–142.

[13] Tüskés Tibor, „A végletek közt bizton állok…". Száz éve született Bárdosi Németh János, Életünk 40 (2002), 2, 126–129.

[14] Tüskés Tibor, A város és írója. Tizenkét portré Pécs huszadik századi irodalmi múltjából, Különnyomat a Pécsi Szemle 1998–2002. évi számaiból, Pécs, 2002, 48–52.

[15] A Sorsunk. Antológia, vál., szerk., utószó Tüskés Tibor, Pécs, Pro Pannonia Kiadói Alapítvány, 2002, 65, 193–194, 283.

könyvtárrészt,[16] Bárdosi Németh János nevéhez összesen hat dedikáció kapcsolódik, a dedikált kötetek 1937 és 1981 között jelentek meg, a dedikációk 1956 és 1981 között íródtak.[17] A legkorábbi ajánlás a költő *Élet és irodalom* című, 1937-ben megjelent kötetében olvasható,[18] a következő szöveggel: „Tüskés Tibornak, / az irodalom szeretetéért. / Pécs 956 karácsonyán. / Bárdosi Németh János". Eszerint tehát Bárdosi Németh egy közel húsz évvel korábban megjelent kötetét dedikálta először Tüskés Tibornak, bő fél évvel a megismerkedésük után. Ez a kötet Bárdosi Németh ötödik könyve volt, amely összegyűjtött cikkeit, tanulmányait tartalmazza. Szembetűnő a dedikáció egyházi ünnephez kötődése és a címzett irodalomszeretetének hangsúlyozása.

A második dedikáció nem a költő egyik saját kötetében, hanem Szerb Antal *Gondolatok a könyvtárban* című 1971-ben megjelent könyvében található:[19] „Tüskés Tibornak, bará/ti szeretettel és hálával, / aki 'a könyv dícséretében' / helyettem, mások helyett is el/mondja: 'A könyv segít élni, / örülni, új napot kezdeni, má/sokat és magamat elviselni.' / Pécs 1972 március 8 / Hűséggel és szeretettel: / Bárdosi Németh János". Az ajánlás hivatkozása Tüskés Tibor „*A könyv dicsérete*" című", nyomtatásban tudomásom szerint először 1973-ban megjelent lírai önvallomásának részletére utal.[20] A dedikált mű tartalma, az ajándékozás gesztusa és az ajánlás közti kapcsolat kézenfekvő. A baráti kapcsolat elmélyülését jelzi, hogy a további három, bensőséges hangú ajánlás címzettje Tüskés Tibor családja: „Tüskés Tiboréknak, / nagy-nagy szeretettel / és ragaszkodással. / Pécs, 1974 november 29 / Bárdosi Németh János";[21] „Tüskés Tiboréknak, / nemcsak az útitárs,/ a barát szeretetével / és ölelésével is ajá/lom, igaz ragaszko/dással. / Pécs, 1975 február 12. / Bárdosi Németh János";[22] „Tüskés Tiboréknak /

---

[16] A 2020-ban hozzám került könyvtárrész dedikációit közölte: Tüskés Anna, Dedikált könyvek Tüskés Tibor és Tüskés Tiborné könyvtárából (1959–1993), in „Drága Tanárnő!" Irodalom- és művelődéstörténeti források Tüskés Tiborné hagyatékából (1949–1997). Emlékezések (2019, 2021), vál., s. a. r., szerk. Tüskés Anna – Tüskés Gábor, Budapest, Reciti, 2021, 361–376, itt: 363, 8., 9., 10. sz. tétel.

[17] A dedikált kötetek száma eredetileg ennél több is lehetett, mivel Tüskés Tibor még életében odaajándékozta könyvei egy részét a nagykanizsai Piarista Gimnázium könyvtárának; halála után a dr. Nagy Annánál maradt könyvtárrészből antikváriumi forgalomban tűntek fel Tüskés Tibornak dedikált kötetek. A nagykanizsai Piarista Gimnázium könyvtárosa, Kummerné S. Gyöngyi 2026. szept. 18-án levélben küldött tájékoztatása szerint a jelenlegi könyvtári gyűjteményben nem található példány Bárdosi Németh János köteteiből.

[18] Bárdosi Németh János, Élet és irodalom, Szombathely, „Írott Kő" kiadása, 1937.

[19] Szerb Antal, Gondolatok a könyvtárban, Budapest, Magvető, 1971.

[20] Tüskés Tibor, A könyv dicsérete, Pécs-Baranyai Könyvtáros, 1. sz., 1973, 6–8. Az írás később többször is megjelent, kötetben lásd pl., Uő., Becsöngettek. Írások az irodalmi műelemzés köréből, Szombathely, Vas Megyei Pedagógiai Intézet, 1997, 335–336.

[21] Bárdosi Németh, A lélek lángjai, i. m. példányában.

[22] Bárdosi Németh, Utak és útitársak, i. m. példányában. A példányban beletéve egy újságkivágás található a Dunántúli Napló 1981. márc. 15-ei számából, Tüskés Tibor és Csorba Győző nekrológjaival

kézcsókkal és meleg / baráti öleléssel, / szeretettel ajánlom. / Pécs, 1978 junius 15 / Bárdosi Németh János".[23] Az utolsó, immár a címzett megnevezése nélküli dedikáció a költő egyik posztumusz kötetében található: „Szeretettel: / Bárdosi Németh János / családja".[24] Feltételezhető, hogy Bárdosi Németh János könyvtárában ugyanígy megtalálható volt Tüskés Tibor több kötete a költőnek címzett ajánlásokkal.

A könyvajánlások sorozatán kívül a kapcsolat bensőséges jellegét tanúsítja Bárdosi Németh János „Virágok sárga holdja" című, Tüskés Tiboréknak ajánlott verse, amely a Dunántúli Naplóban jelent meg először 1972-ben, és szerepel a költő *Magyar Múzsa* című kötetében is.[25] Ugyanezt mutatja Bárdosi Németh nagyszámú, összesen 138 darab levele, üdvözlőkártyája, képeslapja és levelezőlapja, amely Tüskés Tibor levelezésével került a Petőfi Irodalmi Múzeum Kézirattárába.[26] Ez a szám kiemelten magasnak számít a levelezésben, különös tekintettel arra, hogy Bárdosi Németh és Tüskés ugyanabban a városban éltek.

Bárdosi Németh János halála óta negyvenöt év telt el. Pécsi lakóházán és a Pécsi Városháza egyik lépcsőfordulójában emléktábla őrzi a nevét, a pécsi Király utcai versoszlopon „Tavasz a Daindolokban" című versének sorai is olvashatók.[27] Az utóbbi húsz évben azonban csupán kisebb publikációk jelentek meg róla.[28] Életműve az irodalomtörténet által a maga teljességében fel nem tárt, a jelenleginél jóval több figyelmet érdemlő költői életművek közé tartozik, levelezése nagyrészt kiadatlan. Az adósság mielőbbi törlesztésre vár, amihez kiterjedt forráskutatás, a kéziratos és könyvhagyaték módszeres feldolgozása szükséges. Tüskés Tibor 1972-es írásának záró mondata, mely szerint „[h]ely, érdemes hely illeti meg Bárdosi Németh Jánost a magyar líra nagy kórusában", ma is érvényes.[29]

---

a költőről, valamint Martyn Ferenc Bárdosi Németh Jánosról 1948-ban készült tollrajzának reprodukciójával.

[23] Bárdosi Németh, Nyugtalan madarak, i. m. példányában.

[24] Bárdosi Németh, Befogadás, i. m. példányában.

[25] Bárdosi Németh János, Virágok sárga holdja. Tüskés Tiboréknak, Dunántúli Napló, Vasárnapi Melléklet, 29, 184. sz. 1972. aug. 6., 6; Uő., Magyar Múzsa, i. m., 84.

[26] Tüskés Tibor kéziratos hagyatéka. Tüskés Tibornak írott levelek. Petőfi Irodalmi Múzeum, Kézirattár.

[27] Ugyanez a vers Darabont Mikold színművésznő előadásában 2021-ben bekerült a PÉCS „nekem A VÁROS mindörökké" c. videósorozatba. https://www.youtube.com/watch?v=Nw4yZFAm948 (Letöltés: 2026. szept. 13.)

[28] Lásd pl., Németh István Péter, Bárdosi Németh János kéziratának margójára, Napútonline, 2021. április 21. („Az új szántódi kompra" c. vers Pécsett, 1962 júniusára keltezett kéziratáról.) http://www.naputonline.hu/2021/04/21/bardosi-nemeth-janos-az-uj-szantodi-kompra/ (Letöltés: 2026. szept. 13.)

[29] Tüskés, Pannóniai változatok, i. m., 46.

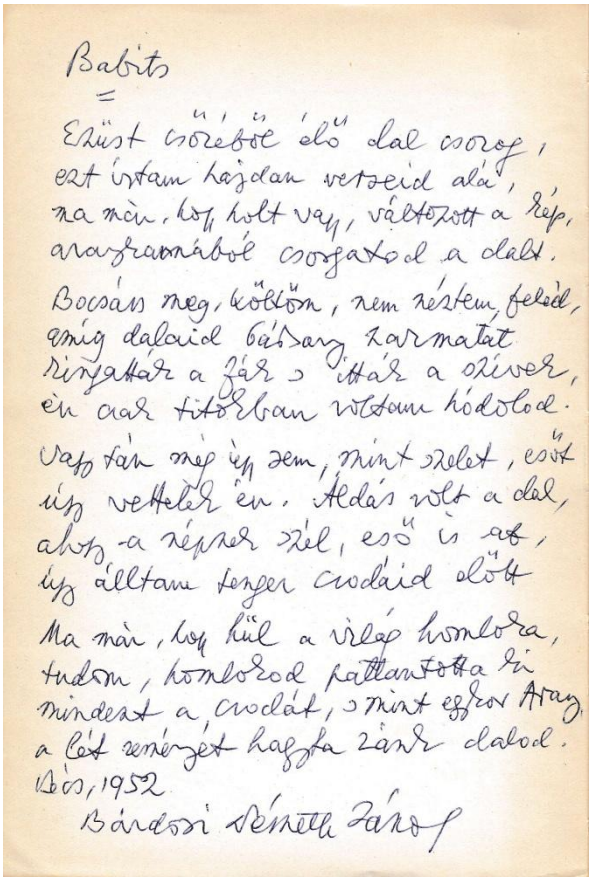
TISZTELET BABITSNAK

Ezüst csőréből élő dal csorog,
ezt írtam hajdan verseid alá,
ma már, hogy holt vagy, változott a kép,
aranykannából csorgatod a dalt.

Bocsáss meg költőm, nem néztem feléd,
amíg dalaid bársony harmatát
ringatták a fák s itták a szívek,
én csak titokban voltam hódolód.

Vagy tán még úgy se, mint szelet, esőt
úgy vettelek én: áldás volt a dal,
ahogy a népnek szél, eső is az,
úgy álltam tenger csodáid előtt…

Ma már, hogy hűl a világ homloka,
tudom, homlokod pattantotta ki
mindezt a csodát s mint egykor Arany,
a lét reményét hagyta ránk dalod.



Babits
=
Ezüst csőréből élő dal csorog,
ezt írtam hajdan verseid alá,
ma már, hogy holt vagy, változott a kép,
aranykannából csorgatod a dalt.
Bocsáss meg, költőm, nem néztem feléd,
amíg dalaid bársony harmatát
ringatták a fák s itták a szívek,
én csak titokban voltam hódolód.
Vagy tán még úgy se, mint szelet, esőt
úgy vettelek én. Áldás volt a dal,
ahogy a népnek szél, eső is az,
úgy álltam tenger csodáid előtt
Ma már, hogy hűl a világ homloka,
tudom, homlokod pattantotta ki
mindezt a csodát, s mint egykor Arany,
a lét reményét hagyta ránk dalod.
Bós, 1952
Bárdosi Németh János

Bárdosi Németh János „Babits” („Tisztelet Babitsnak”) című versének szerzői kézirata

Forrás: Bárdosi Németh János, Magyar Múzsa, Budapest, Szépirodalmi, 1982, 18.